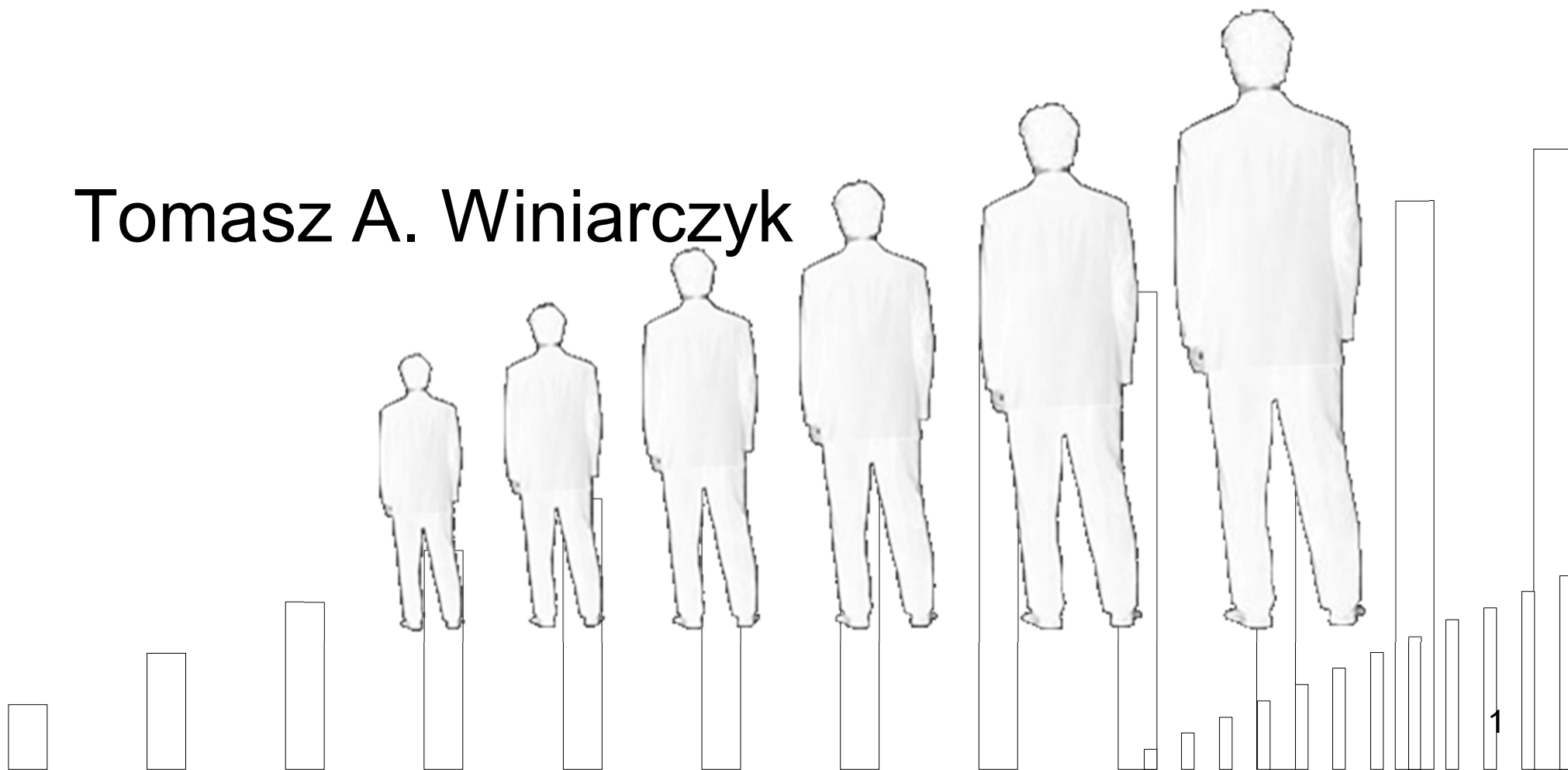

Społeczeństwo i jego rodzaje.

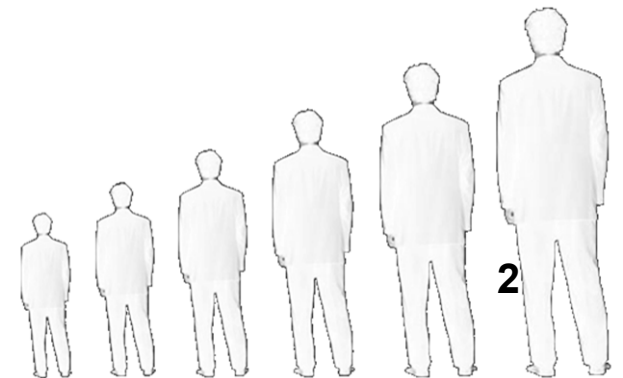
Zmiana społeczna

Tomasz A. Winiarczyk

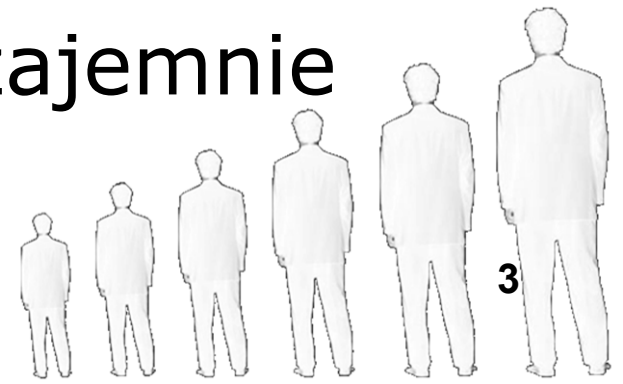
zagadnienia

- ❑ społeczeństwo
- ❑ zmiana społeczna
- ❑ rozwój społeczny (postęp, regres)
- ❑ teorie rozwoju społecznego
  - linearna, cykliczna, dychotomiczna
- ❑ historyczne formy organizacji społeczeństw
  - pierwotne, feudalne, industrialne
- ❑ społeczeństwo współczesne
  - postindustrialne
  - globalne
  - informacyjne
  - sieciowe
  - masowe
  - wolnego czasu
  - konsumpcyjne
- ❑ społeczeństwo otwarte a zamknięte

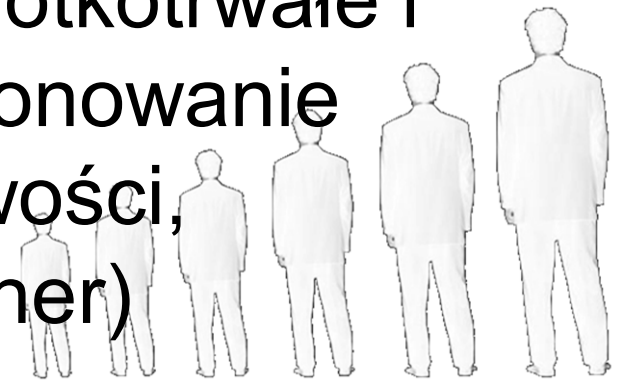
społeczeństwo

- wszelkie formy życia zbiorowego w ramach jednego narodu czy państwa, oparte na zasadzie odrębności, utrzymujące swój byt przez dłuższy okres
- ogół instytucji i urzędzeń zapewniających ludziom wspólne zaspokajanie potrzeb, zorganizowane w spółzycie i rozwój
- system grup społecznych wzajemnie zależnych, podlegających przeobrażeniom

zmiana społeczna

- ❑ różnica między stanem wcześniejszym a późniejszym zachodząca w społeczeństwie
- ❑ niecykliczna przemiana instytucji, norm, kultury, czy też struktury społecznej
- ❑ każde obserwowalne w czasie przekształcenie, które nie jest ani tymczasowe, ani krótkotrwałe i które wpływa na strukturę lub funkcjonowanie organizacji społecznej danej zbiorowości, zmieniając bieg jej historii (Guy Rocher)

drogi zmiany społecznej

zmiana składu systemu społecznego

- np. wzrost liczebności, migracje, rekrutacja do grupy, mobilizacja

zmiana w strukturze społecznej

- modyfikacja sieci powiązań między interakcjami, interesami, normami i ideami

zmiana funkcji społecznych

- elementy społeczeństwa zmieniają swoje funkcje i role

zmiana granic systemu

- łączenie się zbiorowości, grup społecznych

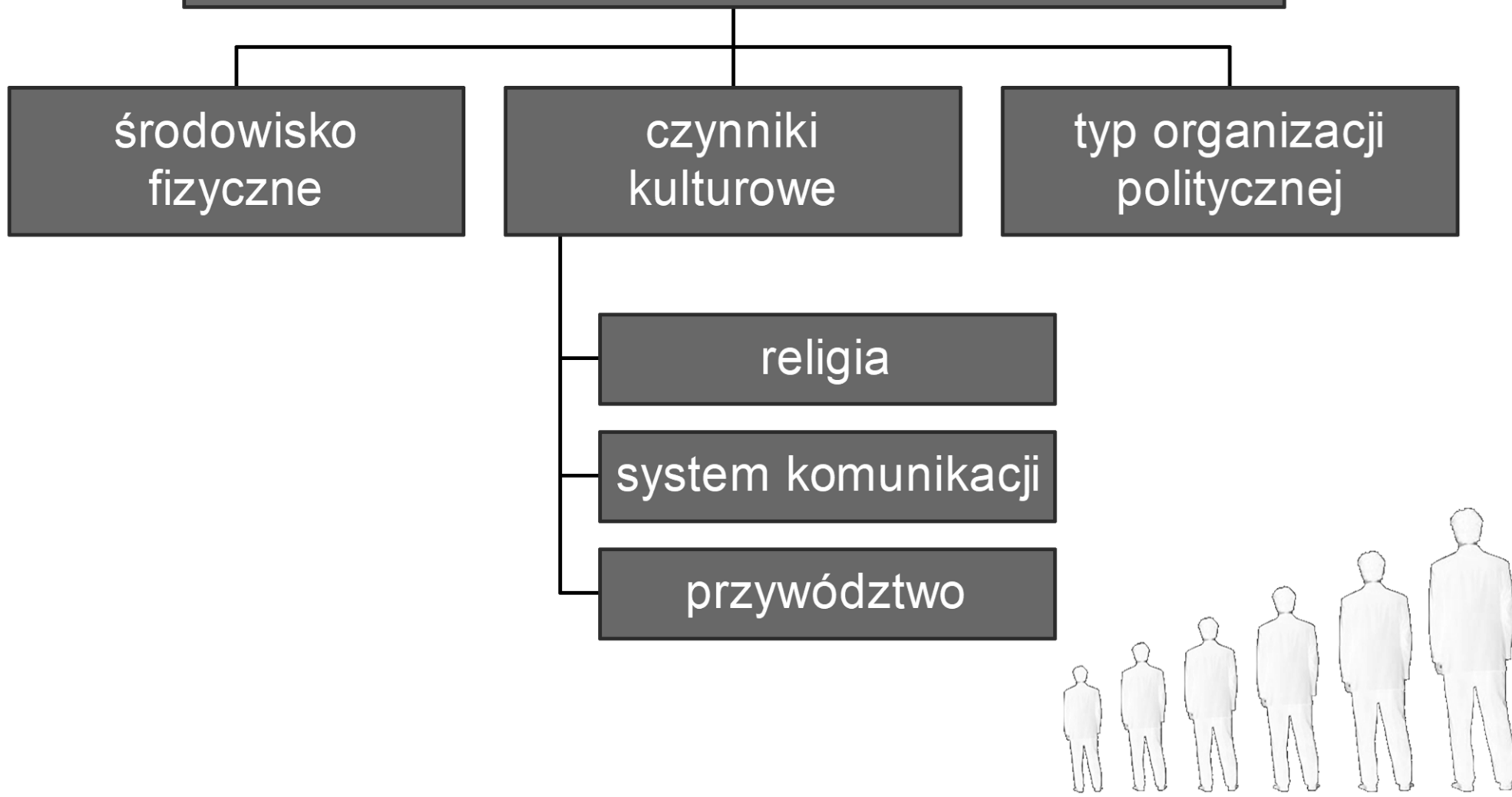
zmiana w środowisku systemu

- np. urbanizacja pochłania podmiejskie wioski, podbój zmienia położenie geopolityczne społeczeństwa

czynniki determinujące zmianę społeczną

co wpływa na zmiany społeczne

zmiana społeczna – analiza i charakter przyczyn/przyczyny

☐ jednoczynnikowa

- np. wzrost ludności na danym obszarze może wymuszać innowacje niezbędne do zwiększenia produkcji albo powodować ruchy migracyjne
- postęp techniczny (upowszechnienie maszyn) ponad 200 lat temu wpłynął na kształt społeczeństwa [rewolucja przemysłowa]

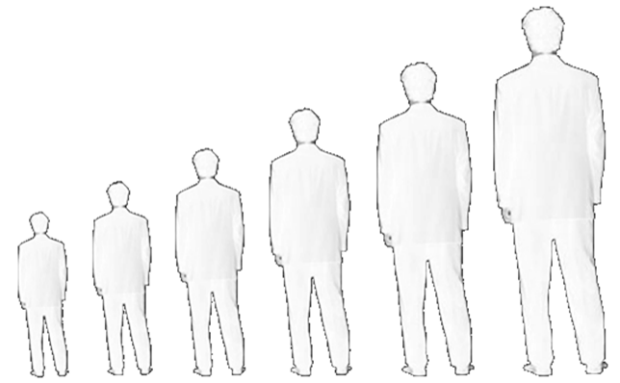
☐ wieloczynnikowa

- dany czynnik może mieć charakter wyzwalający, ale na ostateczny kształt zmiany wpływają także inne czynniki, np. 1989/90 wprowadzony plan Balcerowicza wyzwolił szereg zmian społecznych w Polsce, ale różni ludzie różnie na nie reagowali (zależało to od ich osobowości, punktu startowego, w którym się znajdowali itp.)

proces społeczny

□ ciąg wydarzeń powiązanych ze sobą i prowadzących do zmiany danego systemu

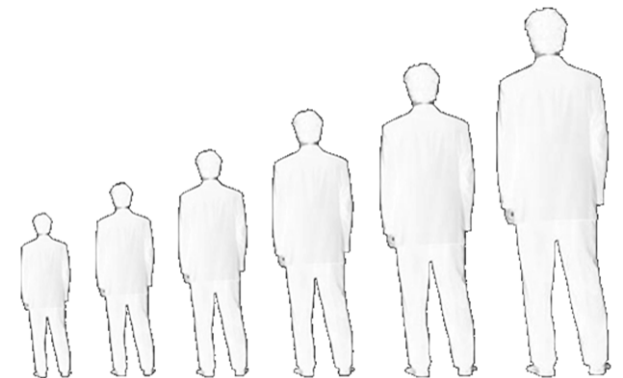

czynniki wyzwalające

□ czynniki wyzwalające proces społeczny mają charakter:

- endogenny (wewnętrzny)
  - przyrost ludności, wprowadzanie nowych rozwiązań technologicznych
- egzogenny (zewnątrzny)
  - najazd militarny, trzęsienie ziemi, epidemia

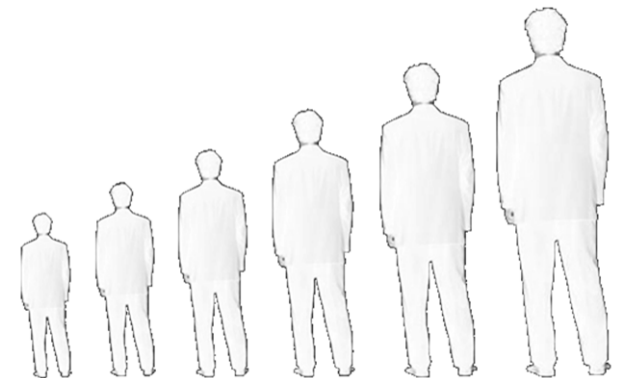
rodzaje procesów społecznych

□ KIERUNKOWE

- taki, którego żaden etap nie powtarza się, a cała sekwencja przybliża stale do jakiegoś przyszłego stanu wyróżnionego – celu czy krańca procesu

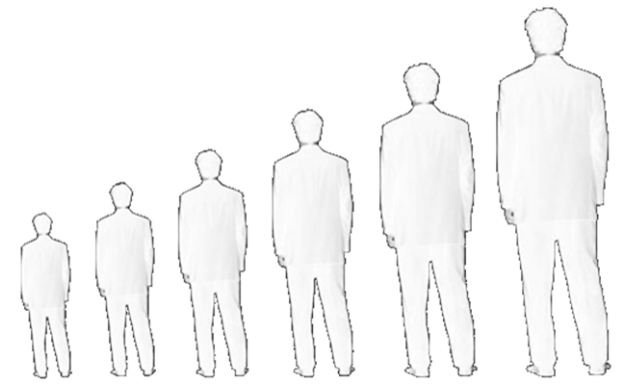
□ CYKLICZNE

- taki, w którym po pewnym czasie stan systemu powraca do punktu wyjścia, do swojego kształtu początkowego

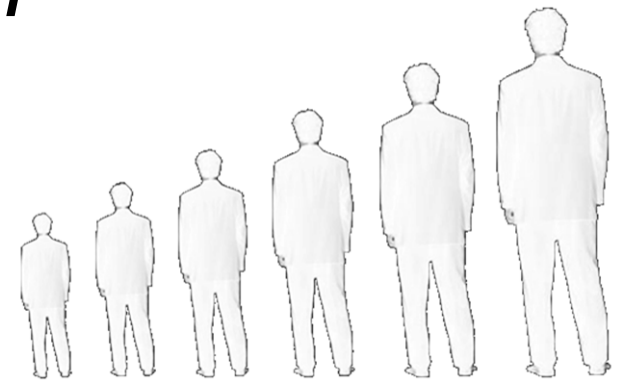
rozwój społeczny

- proces kierunkowy napędzany czynnikami endogennymi, w których poziom pewnych istotnych zmiennych jest stale rosnący

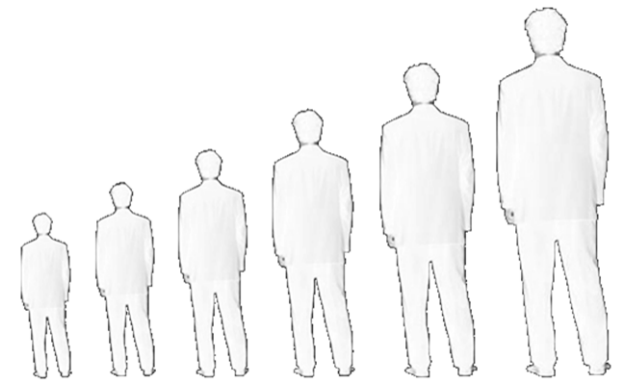
przykłady rozwoju społecznego

- gdy rośnie liczba ludności
  - mówimy o rozwoju *demograficznym*
- gdy zwiększa się produkt globalny społeczeństwa
  - mówimy o rozwoju *gospodarczym*
- gdy rośnie liczba przestępstw
  - mówimy o rozwoju *przestępczości*

postęp

- proces przybliżający nieustannie do takiego stanu społeczeństwa, w którym realizują się jakieś ważne społeczne wartości

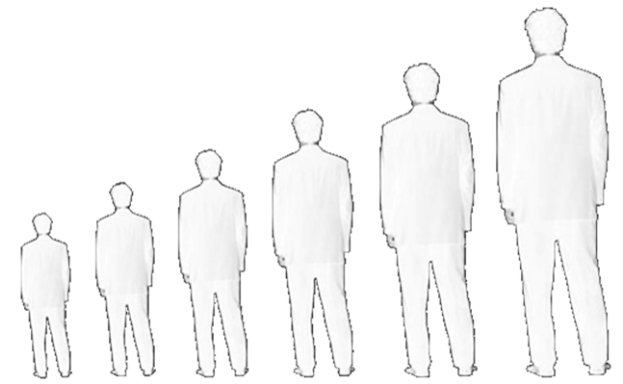
teoria postępu

- ❑ teoria społeczna stworzona w XVIII wieku przez Jeana Antoine'a Nicolasa de Condorceta oraz Anne Roberta Jacques'a Turgota uznawana za wyraz oświeceniowego optymizmu oraz wiary w potęgę ludzkiego rozumu
- ❑ podstawowe założenia teorii postępu:
  - rozwój społeczny ma charakter prawidłowy
  - w rozwoju społecznym regularnie następują po sobie określone fazy
  - rozwój wszystkich dziedzin ludzkiej kultury kumuluje się
  - istnieje możliwość prognozowania przemian społecznych
- ❑ w XX wieku była wielokrotnie krytykowana i w konsekwencji zaczęto mówić o **"upadku idei postępu"**

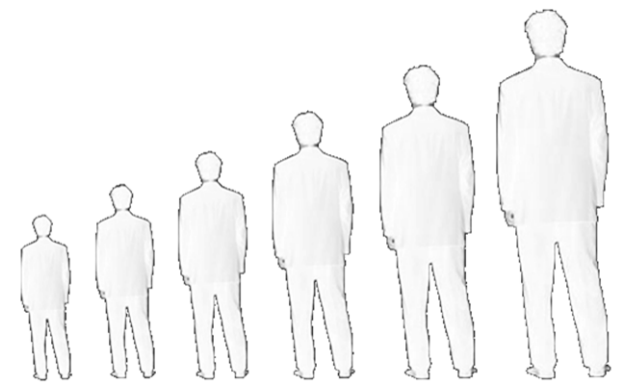
regres

- proces, który oddala społeczeństwo od stanu uważanego za pożądany z punktu widzenia rozpowszechnionych w społeczeństwie wartości

zmiana a postęp/regres

- ❑ Żadna zmiana nie jest postępem ani regresem sama w sobie.
- ❑ Postępem jest to, co za postęp jest przez społeczeństwo uważane (podobnie z regresem).

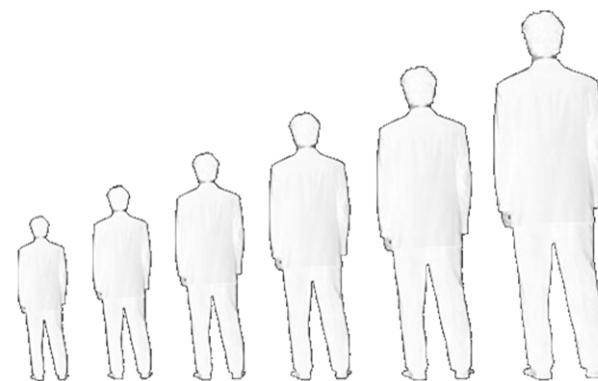
DROGI ZMIAN SPOŁECZNYCH

□ REFORMA (EWOLUCJA)

- proces ewolucyjnego, stopniowego i zwykle długotrwałego przekształcania elementów systemu politycznego, nie naruszający jego podstawowych reguł i mechanizmów, przebiegający pod kontrolą instytucji władzy politycznej

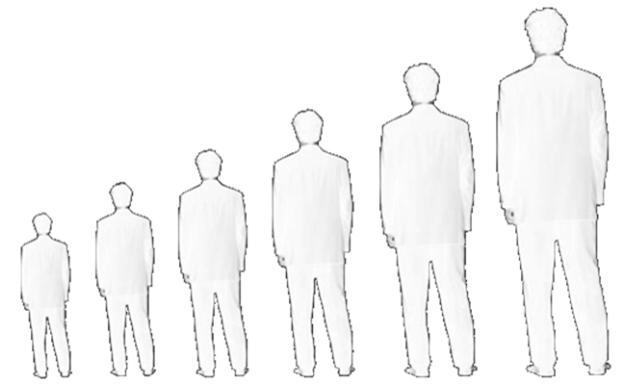
□ REWOLUCJA

- znacząca zmiana, która zazwyczaj zachodzi w stosunkowo krótkim okresie

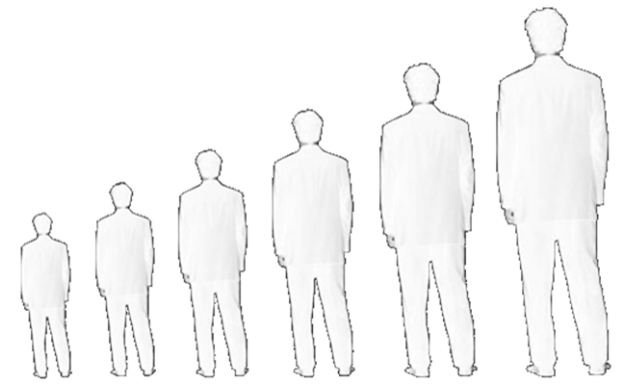
adaptacja społeczna

- proces przystosowywania się jednostki lub grupy do określonych warunków środowiska społecznego

etapy adaptacji społecznej

- **reorientacja psychologiczna** – uczenie się nowych wzorów i stosowanie ich w praktyce
- **tolerancja** – szacunek dla cudzych poglądów, upodobań, wierzeń
- **asymilacja** – całkowite przystosowanie się jednostki lub zbiorowości do istniejących warunków

TEORIE ROZWOJU SPOŁECZNEGO

❑ ewolucjonistyczne (linearne)

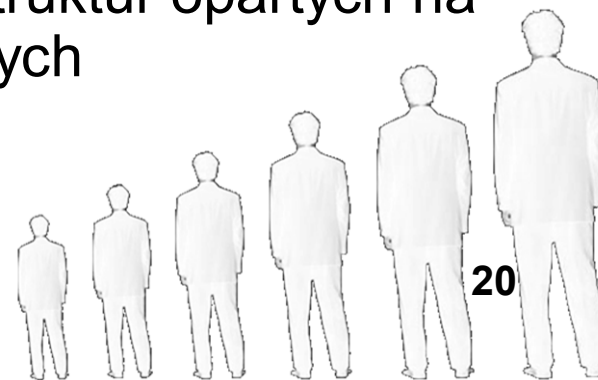
- społeczeństwo ulega ciągłym przemianom i zmierzają w określonym kierunku
- Herbert Spencer, Karol Marks

❑ cykliczne

- społeczeństwa przechodzą przez powtarzające się, podobne stadia rozwojowe
- G. Vico, P. Sorokin

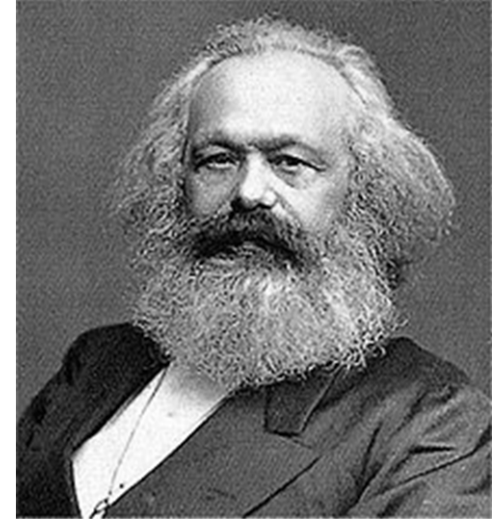
❑ dychotomiczne

- społeczeństwo przechodzi od struktur opartych na grupach pierwotnych i stosunkach osobistych do struktur opartych na grupach umownych i stosunkach rzeczowych
- Charles Cooley, Emile Durkheim

teoria linearna

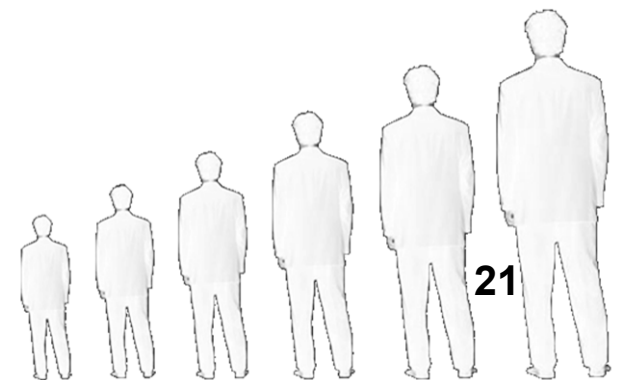
– Karol Marks

- ❑ Społeczeństwo przechodzi w toku rozwoju różne fazy.
- ❑ Przechodzenie z jednej formacji w drugą odbywa się najpierw poprzez:
  - zmianę bazy, do czego przyczyniają się nowe siły wytwórcze i nowy typ stosunków produkcji,
  - zmiana bazy przyczynia się do tego, że nadbudowa jest nieadekwatna do nowej rzeczywistości i musi zostać zmieniona.

baza - ogół materialnych sił wytwórczych i wynikających z nich stosunków produkcji, charakterystyczny dla danej formacji społecznej

nadbudowa - ogół nieekonomicznych instytucji, działań i form świadomości społecznej występujących w danym społeczeństwie

fazy rozwoju według Karola Marksa

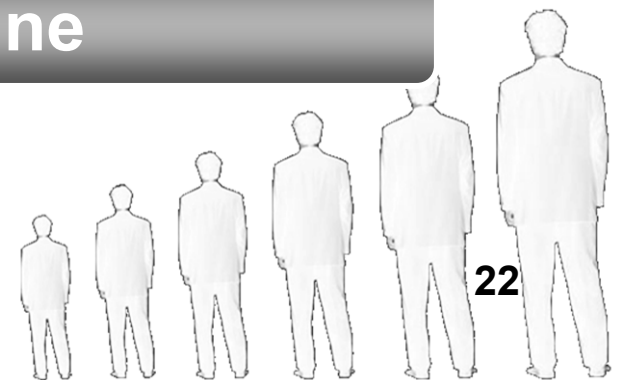
społeczeństwo socjalistyczne i komunistyczne

kapitalizm

feudalizm

niewolnictwo

wspólnoty rodowo-plemienne

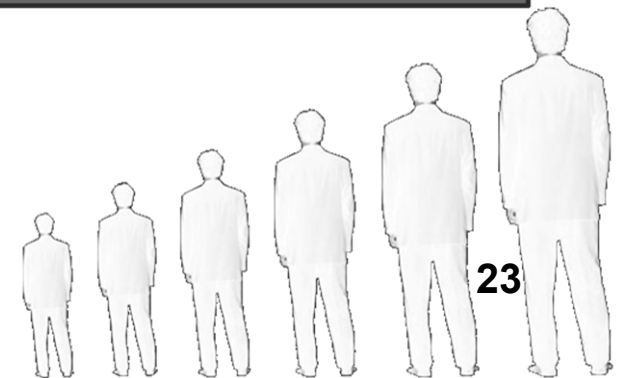
typologia rozwoju społeczeństw uznawana współcześnie

historyczne formy organizacji społeczeństw

społeczeństwo
pierwotne

społeczeństwo
feudalne

społeczeństwo
industrialne

społeczeństwo pierwotne

- niewielkie, maksymalnie kilkutysięczne wspólnoty, których życie uwarunkowane było silnie przez czynniki biologiczne i środowiskowe
- najpierw niewielkie społeczeństwa koczownicze, których podstawowym źródłem utrzymania było zbieractwo, a także myślistwo i łowiectwo, praca oparta na zdolnościach manualnych członków danego społeczeństwa
- odejście od koczowniczego trybu życia pozwoliło na zajęcie się uprawą roli oraz prymitywną hodowlą (rewolucja neolityczna)
- role społeczne wynikały z płci i wieku, przy czym społeczeństwa koczownicze mogły być bardziej egalitarne
- struktura społeczna wynikała z kryterium wieku
- osiadli rolnicy zaczęli mieć więcej dzieci

społeczeństwo feudalne

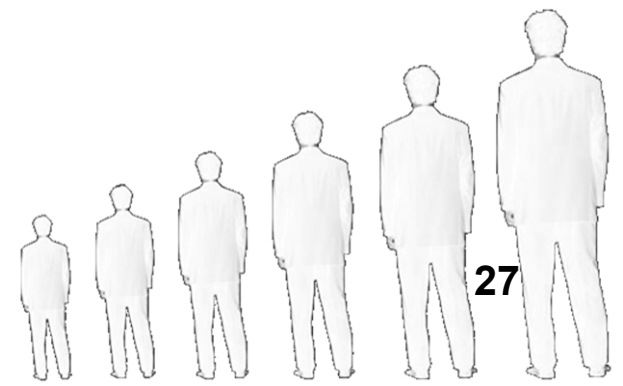
(rolniczo-chłopskie)

- ❑ system stosunków między seniorem (możnowładcą) a wasalem, jego podopiecznym, polegający na tym, iż wasal dobrowolnie poddawał się aktem komendacji (rodzaj umowy) seniorowi, zobowiązując się do służby, w zamian otrzymując gwarancję ochrony, pomoc materialną (*beneficjum*) - najczęściej ziemię, którą użytkował
- ❑ zamknięty podział stanów na:
  - uprzywilejowane
    - feudałowie świeccy (właściciele ziemscy), duchowieństwo - uzyskiwali oni wiele przywilejów podatkowych, wojskowych, sądowych, ale w zamian zobowiązani byli do walki zbrojnej
  - nieuprzywilejowane
    - mieszczaństwo, a także chłop; chłop jeżeli oddał się w opiekę właściciela feudalnego, zobowiązywał się do odrabiania pańszczyzny, darmowej pracy na posiadłości pana, oddawania panu wyznaczonej ilości swoich zbiorów, dodatkowo obowiązywała go dziesięcina

społeczeństwo industrialne *(przemysłowe)*

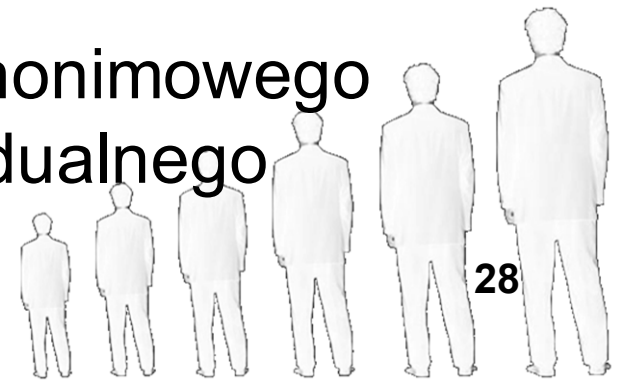
- wykształciło się wraz z rewolucją przemysłową w XIX wieku
- rozwój przemysłowy (wynalezienie nowych technik wytwarzania oraz przetwarzania surowców i materiałów), pomniejsza znaczenie rolnictwa do tej pory, a powoduje pojawienie się nowych zawodów
- znaczny rozwój miast i związanych z nimi nowych grup społecznych
- przemiany w strukturze społecznej (utrata znaczenia arystokracji i ziemiaństwa)

WSPÓŁCZESNE FORMY SPOŁECZEŃSTWA

społeczeństwo postindustrialne (poprzemysłowe)

- ❑ skutek automatyzacji i robotyzacji
- ❑ głównym źródłem utrzymania nie jest produkcja przemysłowa, polegająca na wytwarzaniu przedmiotów, lecz wytwarzanie i przetwarzanie informacji
- ❑ najwięcej osób jest zatrudnionych w sektorze usług
- ❑ dominacja ponadnarodowych korporacji finansowo-przemysłowych
- ❑ rozwój kultury masowej
- ❑ przejście od masowej produkcji dla anonimowego klienta do produkcji dla klienta indywidualnego

społeczeństwo lokalne a globalne

□ LOKALNE

- zbiorowość ludzka mieszkająca na określonym terytorium (np. osiedle mieszkaniowe, dzielnica miasta, wieś), w której więzi społeczne oparte są na wspólnocie warunków życia, sąsiedztwie, wspólnej kulturze, ścisłej społecznej kontroli

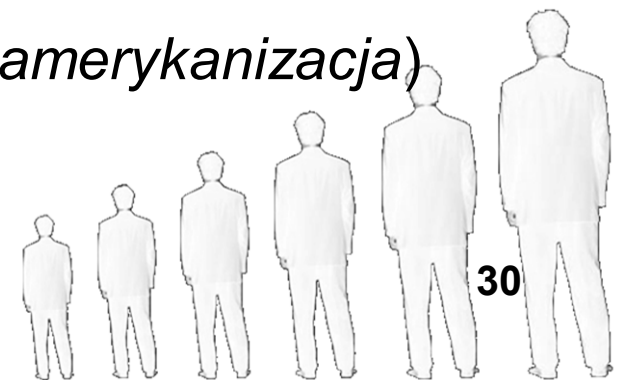
□ GLOBALNE

- duża zbiorowość, żyjąca na rozległej przestrzeni, w której wytworzyły się i utrzymują więzi społeczne oparte na wspólnym dorobku kulturowym, na funkcjonowaniu instytucji nieformalnych i wzorów zachowania

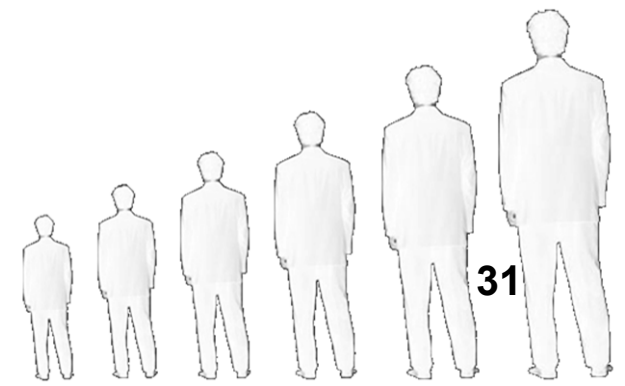
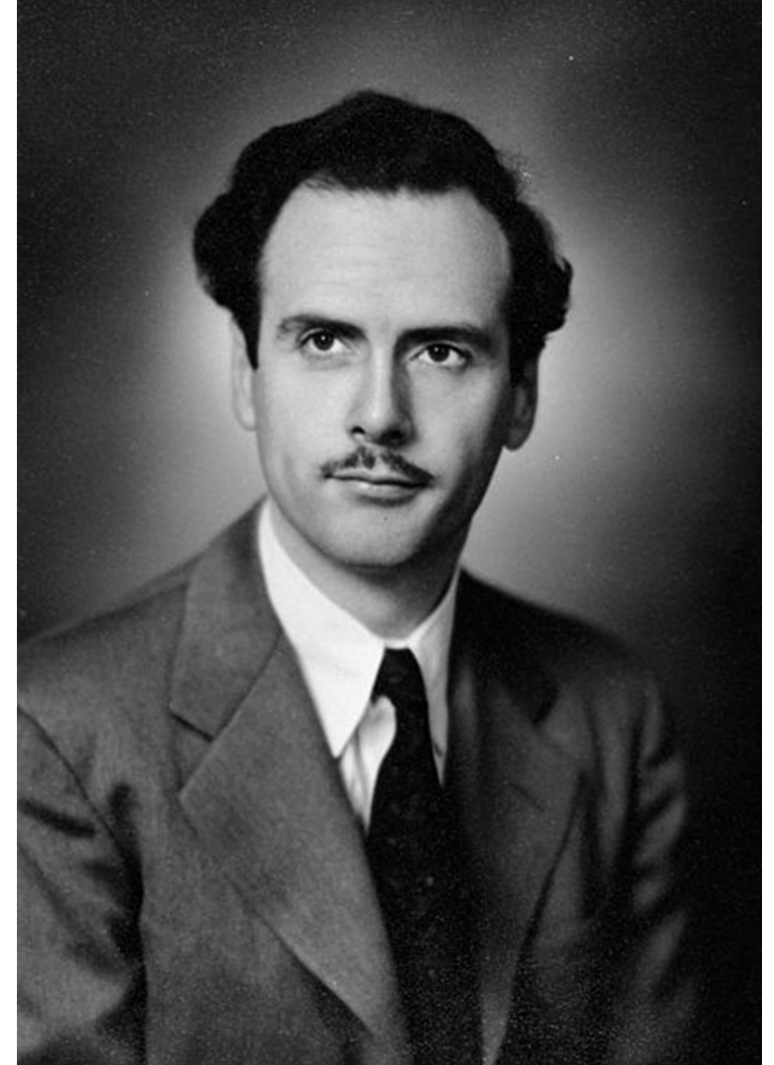
społeczeństwo globalne

- ❑ niezwykle intensywny rozwój technologii, m.in. rozwój środków masowego przekazu, telekomunikacji
  - szybkie przesyłanie informacji w obrębie całego świata, komunikacja na szeroką skalę
  - duże odległości i granice straciły na znaczeniu
- ❑ zmiana świadomości człowieka, a za tym przeobrażenia w strukturach organizacji, infrastrukturze narodów i państw
- ❑ zmiany na płaszczyźnie ekonomicznej, politycznej i kulturowej
- ❑ zwiększenie współzależności i współpracy między państwami, narodami i systemami gospodarczymi, powstały międzynarodowe organizacje
- ❑ ujednoczenie się kultury (vide *westernizacja, amerykanizacja*)

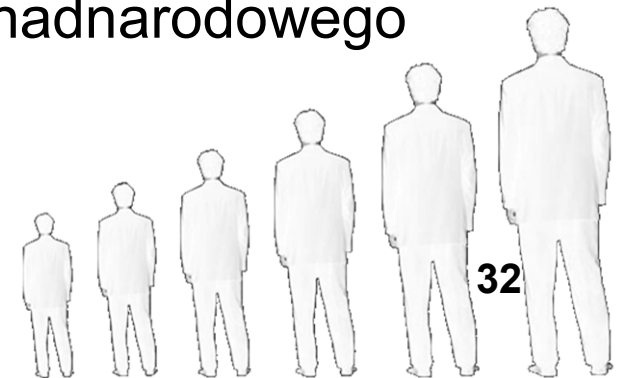
Marshall McLuhan

- ❑ 1911-1980
- ❑ jeden z najwybitniejszych teoretyków komunikowania masowego i środków przekazu
- ❑ twierdził, że ludzkość wkracza w „wiek informacji” a elektroniczne media, zwł. telewizja, stworzyły tak zwaną globalną wioskę, w której „medium jest przekazem” (tj. charakter środka komunikacji ma większy wpływ na odbiorcę niż sama przekazywana wiadomość)

społeczeństwo globalne – odmiany

- ❑ „Globalna wspólnota I” – świat stanowi mozaikę zamkniętych, odgraniczonych wzajemnie wspólnot, albo unikatowych i egalitarnych, wyższych i niższych w rozwoju kulturowym, ale wzajemnie izolowanych i nie mających aspiracji do podporządkowania odmiennych od siebie.
- ❑ „Globalna wspólnota II” – ogólnoludzki konsens wokół pewnych wspólnych wartości i ideałów.
- ❑ „Globalna społeczność I” – mozaika suwerennych, niezależnych państw narodowych powiązanych silnymi, wzajemnymi więziami kooperacyjnymi w dziedzinie ekonomii, polityki i kultury.
- ❑ „Globalna społeczność II” – przewiduje zanik państw narodowych i unifikacja regionalna, a następnie globalna pod egidą wspólnej organizacji politycznej czy ponadnarodowego rządu światowego.

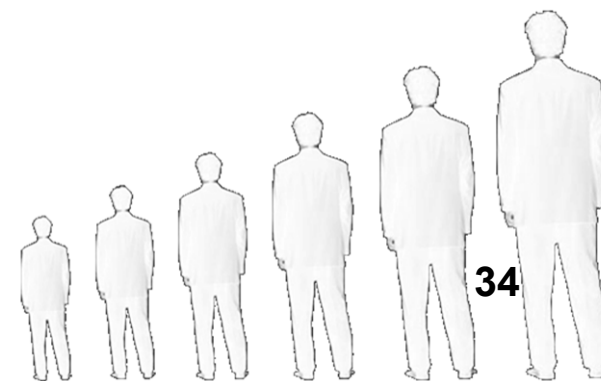
społeczeństwo informacyjne

- ❑ towarem staje się informacja traktowana jako szczególne dobro niematerialne, równoważne lub cenniejsze nawet od dóbr materialnych
- ❑ rozwój usług związanych z 3P (przesyłanie, przetwarzanie, przechowywanie informacji)
- ❑ zbiorowość w której ponad 50% spośród zawodowo czynnych, zatrudnionych jest przy przetwarzaniu informacji

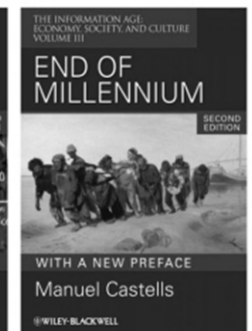
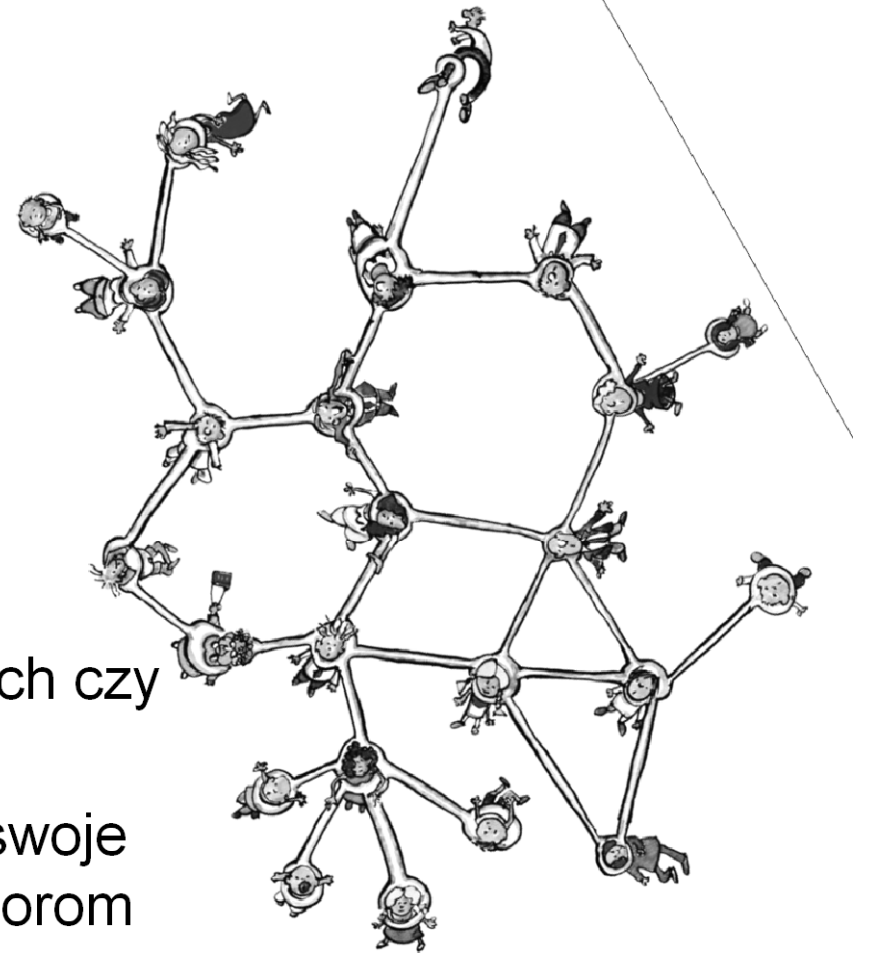
społeczeństwo informacyjne

- wysoko rozwinięty sektor usług, przede wszystkim sektor usług nowoczesnych (bankowość, finanse, telekomunikacja, informatyka, badania i rozwój oraz zarządzanie)
- gospodarka oparta na wiedzy
- wysoki poziom skolaryzacji społeczeństwa
- wysoki poziom alfabetyzmu funkcjonalnego w społeczeństwie
- postępujący proces decentralizacji społeczeństwa
- renesans społeczności lokalnej
- urozmaicenie życia społecznego

społeczeństwo sieciowe

- ❑ jeden z przejawów społeczeństwa informacyjnego
- ❑ istotą jest **sieć relacji społecznych** oraz **swobodny dostęp do uczestniczenia** w różnych organizacjach i grupach społecznych czy kręgach zainteresowań przez jednostkę
- ❑ **jednostka to węzeł sieci** (organizuje ona swoje życie prawie wyłącznie dzięki własnym wyborom interakcji z innymi jednostkami)
- ❑ tworzy się sieć wzajemnych relacji, bardzo często krótkotrwałych
- ❑ jednostki mogą przez Internet czy telefonię komórkową nawiązywać relacje potencjalnie nieskończenie wiele
- ❑ upowszechnia się telepraca oraz organizacje wirtualne

społeczeństwo masowe

- ❑ typ współczesnego społeczeństwa biernych odbiorców kultury masowej
- ❑ skutek oddziaływania negatywnych procesów związanych z industrializacją i urbanizacją
- ❑ dezintegracja tradycyjnych struktur społecznych wraz z ich wartościami, normami i kontrolą społeczną, upadek religii
- ❑ zmiana stylu pracy na zmechanizowaną i monotonna
- ❑ atomizacja społeczności

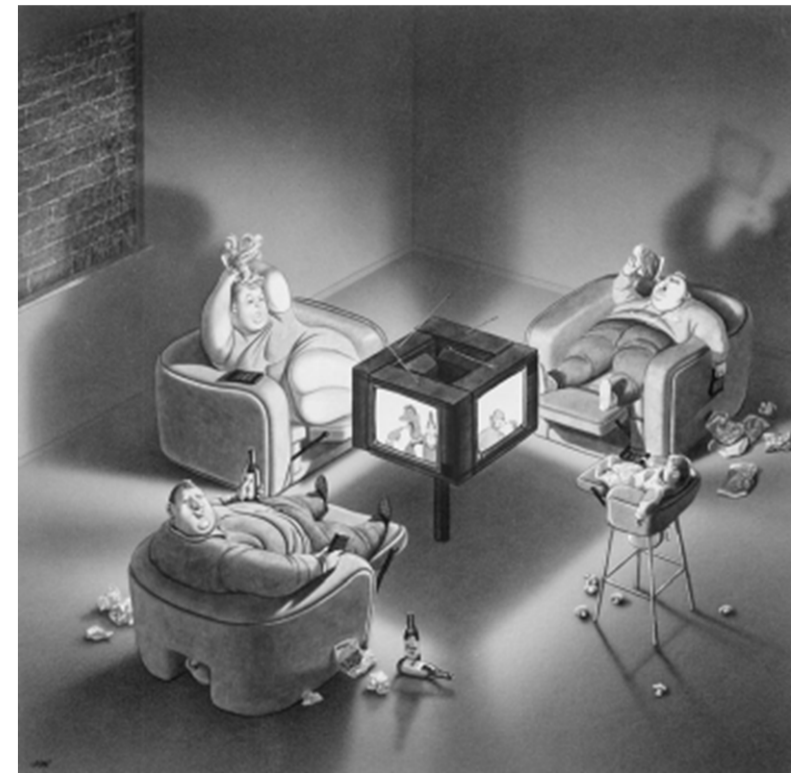
makdonaldyzacja

– uniformizacja życia społecznego,
schematyzacja wszelkich zachowań ludzi
oraz standaryzacja oferowanych im produktów i usług

społeczeństwo wolnego czasu

- rozwój przemysłu oraz postęp technologiczny skutkują skróconym czasem pracy
- wolny czas dobrodziejstwem, z którego ludzie nie umieją korzystać
  - wypełnianie czasu wolnego dodatkową pracą
  - paradoksalnie osłabienie więzi rodzinnych
  - rozwój kultury masowej

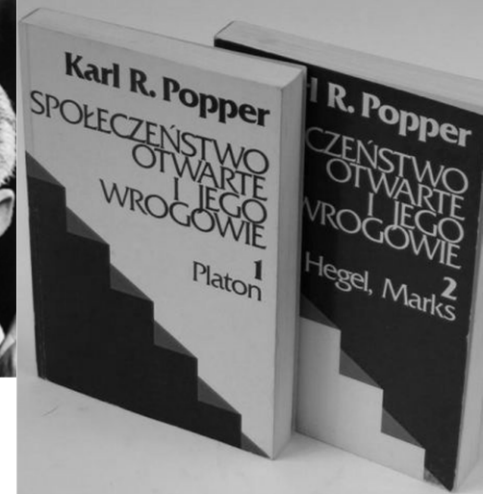
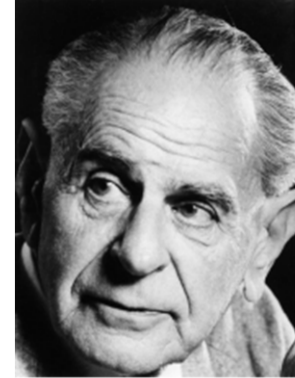

społeczeństwo konsumpcyjne

- społeczeństwo nowoczesne, w którym nadrzędnym celem jest konsumpcja, zaś polityka, moralność społeczna i obyczaje, podporządkowują się jej
- przyczyną rozwoju takiego społeczeństwa jest zwiększenie się jakości życia względem czasów dawniejszych

społeczeństwo otwarte i zamknięte

□ OTWARTE

- u podstaw społeczeństwa prawa jednostki i wolność stowarzyszeń
- sprawy dotyczące społeczności nie są skrywane
- swobodna ocena, krytyka i kontrola działań władz
- polityka rządu podlega ocenie społecznej i zmienia się pod jej wpływem
- ruchliwość społeczna
- możliwość zmiany elit politycznych bez rozlewu krwi
- pluralistyczne i wielokulturowe

□ ZAMKNIĘTE

- sztywne normy ograniczające możliwość wyboru obywatelom
- mała ruchliwość społeczna (formalne lub nieformalne ograniczenia uniemożliwiające swobodne przemieszczanie się jednostek w ramach istniejącej struktury społecznej)
- trudności w zakresie krytyki władz i zmiany elit bez rozlewu krwi

